

დიანა ანფიმიალი

საკვანძო სიტყვა -
„ფერეიდანი“

ფერეიდნული ეტიუდები

ლ არჩალავი

წიგნი მომზადდა შოთა რუსთაველის ეროვნული
სამეცნიერო ფონდის მხარდაჭერით პროექტის
ფარგლებში: „ქართული ენობრივი კუნძული
ტრანსეთნიკურ არეალში (GLITEA) – ფერეიდნული
დიალექტი ირანში“ (გრანტი N 217438), ქართული
დიალექტური კორპუსის ფერეიდნული ტექსტების
მასივის მიხედვით.

წიგნი დაიწერა ავსტრიის ქალაქ გრაცის ხელოვანთა
საერთაშორისო სახლის ლიტერატურული სტიპენდიის
მიმდინარეობისას, ქ. გრაცში.

რედაქტორი
გვანცა შუბითიძე

დამკაბადონებელი
ვიოლა ტულუში
გარეკანის დიზაინერი
თეონა ჭანიშვილი

ISBN 978-9941-487-83-5

© დიანა ანფიმიადი

© გამომცემლობა „არტანუჯი“

თბილისი, 2020

„ჩონთან ადრე იძახოდეს:
ვენაცვლო იმ ადამიანს, რო
ამატირაო, არა რო გამაცინაო“.

(ფერეიდნული ტექსტებიდან)

შესავალი

ზაფხული მოდა და მოიდა ყაყაჩო,
საქართველოს მიწას მინდა ვაკოცო.
თოლი ავახლე, დედა დავინახე,
ყაყაჩო მოტებლიჯე, დედას შოონახე.
ყაყაჩო მოტებლიჯე კალათაჩიგა,
დედას მე ჩოოყარე თავის კალთაჩიგა.
დედამ გამადიდა მე აკვანჩიგა,
ქართული ენა მიკითხა მე ყურჩიგა.

(მთქმელი რეზა ხუციშვილი)

გადასახლება – ისეთი სიტყვაა, მთელი თაობების ბედისწერას რომ განსაზღვრავს. ის, რაც სისხლში რჩება, ის, რაც მუსიკალური სმენის თუ სახის დამახასიათებელი ნაკვთების მსგავსად წინაპრებისგან მემკვიდრეობად გადმოგეცა.

მე პონტოელი ბერძენი ვარ, სამშობლოდან – შავიზღვისპირა ქალაქიდან საუკუნეების წინ გამოდევნილი. ვიცი თუ არა რამე? – ბევრი, თუმცა მხოლოდ წაკითხული, ამბად გაგონილი ცოტა: ტრაპიზონის წმინდა დიმიტრის სახელობის ტაძრის

წინამდლვრისა და მისი ბევრი შვილის შესახებ, რომელთაგან ერთ-ერთი ჩემი პაპის პაპა აღმოჩნდა, სახლი მთიან დმანისში მოძებნა, იქ პატარა ეკლესიაც ააშენა. ამბობენ, ტრაპიზონიდან მაღევრებს გამოქცეული საბერძნეთისკენ გზას ეძებდა, მხარი ექცა და საქართველოში აღმოჩნდაო, ასე ამბობენ, თუმცა მე არ მჯერა შემთხვევითობების.

ნაკითხული კიდევ უფრო მეტი მაქვს – პონტოელი ქალების წელის ქამრებზე, სადაც მთელი საგანძურო ჰქონდათ ჩაკერებული, რადგან მთელი მათი ცხოვრება გაქცევისათვის მზადება იყო. ფენა-ფენა შეკერილ ფერად კაბებში ჩამალულ ბავშვებზე, რომელთაც დაუფიქრებლად კლავდა მდევარი, შავ ზღვაში ჩამხრჩვალ უამრავ ქალსა და ბავშვზე, მეზობლის მიერ განგმირულ მეზობლებზე, გზაზე, სადაც ქალებს უფროსი შვილები უკვდებოდათ და უმცროსებს თავად ხოცავდნენ, რომ უფროსებისთვის სიცოცხლე შეენარჩუნებინათ. ასე დავიქსასეთ ჩვენ – დიდებული ბიზანტიის დაობლებული შვილები, ისინი, ვისაც თავისი მინა, ენა, სახლი, ზღვა, ნაპირი, ზეთისხილის ხეები უყვარდათ, ისინი, ვინც დღესაც ვერ ხვდებიან, რომ საერთოდ არ აქვთ სამშობლო – დიდი ელადისთვის უცხონი, ხოლო სახელმწიფოსთვის, რომლის სახელიც ახლა ჰქვია მათ მინას – მიუღებელნი.

ასე დაიწყო ჩემი ამბავი, მანამ, სანამ დავიბადებოდი და გაგრძელდა სხვა მინაზე – საქართველოში.

დმანისის რაიონის მთიანეთში სულ სხვანაირი სოკოები იზრდებოდა – შეეხებოდი თუ არა, რაღაცნაირ მტვრიან კვამლად იშლებოდა. მათი არც ქართული, არც ლათინური სახელი არ ვიცი, არც ის, ნამდვილად არსებობდნენ თუ მხოლოდ ჩემს ბავშვურ ფანტაზიაში. კამეჩის მაწონი და საქონლისფუნიანი ორლობები მახსოვდა ჩემი წინაპრების სოფელ გორადან, ადგილობრივები უცნაურ სახელს, ჯირაიორს რომ ეძახდნენ. იმ სოფელში ზაფხულობით ჩავდიოდი ჩვეულებრივი ბავშვური ბუზღუნის თანხლებით: ჩემი მეგობრებიდან ზოგი მწვანე და დაბურულ რაჭაში მიდიოდა, ზოგი – ზღვაზე, მე კი – ამ უცნაურ, ყველისსუნიან სოფელში, ჩემთვის გაუგებარ ენაზე მოლაპარაკე ადამიანებთან. ბავშვობის მერე იმ სოფელში აღარც ჩავსულვარ, ჩემი ბერძნული იდენტობაც ბერძნული მითოლოგიისა და ლიტერატურის განსაკუთრებული სიყვარულით შემოიფარგლებოდა, სანამ ერთ დღესაც საბერძნეთში, ჩემს დასთან, სტუმრად არ წავედი.

რასაკვირველია, დიდ ელადასთან შესახვედრად ვემზადებოდი. თუმცა ახლა ამ შთაბეჭდილებების გაზიარებას არ ვაპირებ, სულ სხვა რამ მინდა გიამბოთ. საბერძნეთის ჩრდილოეთ ოლქში, მაკედონიაში, განსაკუთრებით ბევრი პონტოელი ბერძენი დასახლდა, ზოგან – საკმაოდ კომპაქტურადაც. ერთ-ერთი ასეთი კომპაქტური დასახლება ქალაქის ის ნაწილია, სადაც ჩემი და ცხოვრობს თავისი ოჯახით. ჰოდა, შუაგულ საბერძნეთში

დმანისის მთიანი სოფელი გორა დამხვდა, მიუხედავად იმისა, რომ იქ არც მთები იყო, არც საქონელი, არც კამეჩისმაწვნიანი ქილები, არც კარაქის სადღვებელა-საქანელა, არც ის უცნაური სოკოები, შეხებისას რომ მტვრად იქცეოდნენ – მთავარი დამხვდა: დმანისელი ბერძნები, განსაკუთრებით – მოხუცები, ვინც, მიუხედავად ცხოვრების უკეთესი პირობებისა, დიდი თეთრი სახლებისა, ლამაზი ქუჩებისა და ბერძნული თბილი მზისა, მაინც თავიანთი მთის სოფლის მიწას, ჰაერსა და ბალახს ნატრობდნენ. ისინი ისეთ სასწაულებს ჰყვებოდნენ თავიანთი სოფლის შესახებ, რომ საკუთარ მეხსიერებაში ეჭვიც კი შემეპარა, იქნებ რამე არ მახსოვს, ან დრომ გადამავინყა-მეთქი. თითოეულ მათგანს, სადღაც საწოლთან, ტუმბოსა თუ უჯრაში შენახულ, საგულდაგულოდ დაკეცილ და ფუთაში გამოკრულ ერთ ხელ სუფთა თეთრეულსა და ახალ ფეხსაცმელებთან ერთად, რომელსაც მარადიული მოგზაურობისთვის წინასწარ იმზადებენ, შენახული აქვს დაბადების მოწმობაც, სადაც დაბადების ადგილად მინიშნებულია ქვეყანა – საქართველო.

იმავე წელს, საქართველოში დაბრუნებულმა, ჩემი სოფლის მონახულება გადავწყვიტე. საამისო მიზეზიც გამიჩნდა – იქ, საბერძნეთში, ჩემი სოფლიდან წასულმა ბერძენმა გოგონამ ბავშვობისდროინდელ შეყვარებულთან წერილი გამომატანა მეზობლად მდებარე სოფელში. ვიბორიალე

სომხეთის საზღვართან და წერილი რომ ადრესატს ჩავაბარე, მერე ამ ჩემს სოფელში გამოვიარე.

დამხვდა. დამხვდა რა, პირობითია ეს დახვე-დრა: დაცლილი სოფელი, ჩამოშლილი სახლები, უკაცური ორლობები, დაკეტილი სკოლა, უპატრონო ძალლები, ნასახლარებზე მოდებული ეკალ-ბარდი და თითო-ოროლა სახლიდან ამოსული კვამლი. სულაც არ ჰგავდა ეს ნაცრისფერი სოფელი იმ მზით განათებულ, ნაყოფიერ ადგილს, რომელსაც დღესაც დაატარებენ გულითა და წარმოსახვით საბერძნეთში „დაბრუნებული“ ბერძნები.

ეს ყველაფერი ჩემი პირადი ამბავია, ამბავი იმაზე, როგორ რჩება მეხსიერებაში თუნდაც დიდი ხნის წინ მომხდარი ამბები, როგორ ვერ ისვენებ, ვერ მშვიდდები, როგორ ემზადები მარადიული ოდისეისთვის.

ფერეიდნელები ერთი ინგლისელი მოგზაურის გადალებულ ფილმს უყურებენ ხშირად, ფირზე ბახტიარების ტომის გადასახლება და რთული გზაა აღბეჭდილი. სიცხე, გახურებული ქვები, მთები, შიმშილი, შიში, სისხლიანი ფეხისგულები, გადაქანცვა, უიმედობა. უყურებენ და ამბობენ, ალბათ ჩვენმა წინაპრებმაც ეს გზა გაიარეს, ზუსტად ასეთივე ტანჯვით მოაღწიეს ირანის პროვინცია-შიო. ეს წყალგაუვალი, უეჭველი ფორმულაა – ყველა გზა ერთნაირად რთულია, ყველა გადასახლებას ტკივილი ახლავს, სხვისი გზა საკუთარივით უნდა გაიაზრო, გეტკინოს და გაისიგრძევანო... უყურო სხვის დარდს და საკუთარი წარმოიდგინო,

თვლიდე სხვის ნაბიჯებს და საკუთარი გეგონოს, გაიმეორო სხვისი ისტორია ბევრჯერ, ვიდრე შენი არ გაგახსენდება. სხვისი ოდისეა შენიც გახდეს, შენც დაამღერო უსინათლო პომეროსივით. მეც ხშირად ვნახულობ ხოლმე დოკუმენტურ კადრებს, სადაც პონტოელი ბერძნები მოაგორებენ თავიანთ ურმებს, ურემი სულ ერთი-ორია, დანარჩენი ფეხ-შიშველი ქალები და ბავშვები. ოდისეა, ოდისეა, დაუსრულებელი ოდისეა...

ლიტერატურის ყველაზე მთავარი ამბავი მაინც ოდისეა მგონია. ომისა და სახლში ვერდაბრუნების მარადიული სევდა. ყველაზე ნაღვლიანი ისტორია, ყველაზე დიდი განშორება და შეხვედრა.

საერთოდაც, გინდათ, რაღაცაში გამოგიტყდეთ? მე ალტერნატიული მითოლოგიისაც მჯერა, რომელიც სადღაც არის და ჯერ კიდევ ელის აღმოჩენს. ჰოდა, ამ ალტერნატიული მითოლოგიის მიხედვით, დარწმუნებული ვარ, რომ ოდისევსი თავიდანვე პოეტი იყო, ან ტროას ომში დაიწყო წერა, ან ცოტა მერე, მსუბუქი ყოფაქცევის ქალ-მერთებს რომ გადაეკიდა, მეგობრები რომ დაკარგა, მეგზურები რომ შემოეფანტა.

ჰოდა, იქნებ არსებობს კიდევ „ილიადასა“ და „ოდისეის“ სხვა ვერსია, რომლის ავტორიც თავად ოდისევსია, ყველაზე ჭკვიანი და მოხერხებული მეომარი, სამყაროს ყველაზე მაგარი მეტაფორის – ხის ცხენის – ავტორი.

ფერეიდანი – საქართველოს ოდისევსია, დიდი ხნის წინ გადასახლებული ქართველების ამბავი,

მარადიული ოცნება ითაკაზე და თანდათანობითი, კულტურული, ენობრივი, ემოციური დაბრუნების პატარ-პატარა ამბები, რომლითაც ფაზლივით ან-ყობ მთლიანი სურათს.

წიგნი ისე დავწერე, ფერეიდანში არ ვყოფილ-ვარ. დავწერე დიალექტურ კორპუსში დაცული საგანძურის – ზეპირი ისტორიების, ამბების, მონათხრობის, ჩანაწერების, მონახაზების საშუალებით. დავწერე ამბავი მარადიულ ცისარტყელას ხიდზე, რომელიც იმ საქართველოს ამ საქართველოსთან აერთებს. ეს დაბრუნების ჩემეული გზა-ცაა. ალბათ, ყველაზე სუბიექტური წიგნი, რაც ფერეიდანზე დაწერილა და დაიწერება.

ფერეიდნელი ქართველების გარდა, პონტოელ ბერძნებსაც ეძღვნებათ, ყველას, ვინც არალიარებულ გენოციდს შეეწირა.

დიანა ანჭიმიალი

სარჩევი

თავი 1	შეგრძნებები	15
თავი 2	ამბები	105
თავი 3	ადამიანები	155
თავი 4	სიტყვები	189

თავისი

დეგრძნებები